VORBIREA DIRECTĂ ŞI INDIRECTĂ

DE

I. FISCHER şi EM. VASILIU

Într'o expunere vorbită sau scrisă există o serie de împrejurări în care vorbitorul e pus în situaţia de a reda gândurile sau cuvintele altei persoane. În acest caz se oferă mai multe posibilităţi de exprimare: comunicarea cuiva poate fi reprodusă întocmai (vorbire d i r e c t ă) sau conţinutul ei poate fi redat prin cuvintele autorului (vorbire i n d i r e c t ă). În ambele cazuri este exprimat sau subînţeles un verb care înseamnă « a spune », « a zice », « a gândi » etc., aşa numitele verbe d e c l a r a n d i, de care depind frazele redate în vorbire directă sau indirectă. Deosebirea principală între cele două tipuri constă în faptul că frazele exprimate în vorbire directă nu sunt într'un raport de subordonare faţă de verbul declarandi, în timp ce în vorbirea indirectă întreaga comunicare poate fi considerată ca o completivă dependentă de verbul care înseamnă « a spune ».

Vorbirea directă este introdusă prin verbe care denumesc acţiunea de « a vorbi » sau « a gândi » sau prin locuţiuni cu aceeaşi valoare. Aceste verbe sau locuţiuni pot preceda comunicarea redată, pot fi intercalate în această comunicare sau îi pot urma:

Dacă l-au dus înaintea viziriului, *i-au dzis*: iată că împăratul vă iartă capetele şi sânteţi de acum slobodzi şi să mergeţi să vă alegeţi domnu, pre cine veţi pohti. (MIRON COSTIN)

Copiii săreau veseli împrejurul mesei, înghiţeau cu poftă şi *ziceau* pe rând:
— Patru pite ş'un purcel! (DELAVRANCEA)

Horea m'*a chemat*
Crişan m'*a strigat*:
— Vino, Cloşcă, iute vină
Să trântim cu domnii'n tină. (M. BENIUC)

Adu-ţi aminte, odată
Spuneai: « Voi cânta bucuria! » (M. BANUŞ)

BDD-A10192 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:17 UTC)

— Care dintre băieții ăi mici e aicea? *întreabă* jupânul.
— Nici unul! *răspunde* tejghetarul. Sunt toți duși. (CARAGIALE)

— Du-te! îi *zise* el apoi. De ce-ai venit? (SLAVICI)

Iar cârpaciul care era cu aceşti
« Impărate! » *zise* « mulți ani să trăiești! » (ANTON PANN)

Ba de multe ori *zicea în sine*: voi priveghia nurorile, le-oi pune la lucru, le-oi struni ... (CREANGĂ)

Vorba ceea: sânt cinci degete la o mână şi nu seamănă toate unul cu altul. (CREANGĂ)

Uneori verbul regent poate fi determinat printr'un adverb, un pronume etc. de felul lui *astfel, aşa, următoarele, în acest chip*. O asemenea construcție este mai obişnuită când verbul stă înaintea comunicării reproduse şi la sfârşitul ei (mai ales când comunicarea este de dimensiuni mai mari).

Iar Buzescu Preda, cum îl întâlni,
i ieşi 'nainte şi *astfel îi vorbi*:
— « Daca nu ți-e frică ş'ai credință'n tine
O, tătare! vino să te baţi cu mine! » (BOLINTINEANU)

...« Dar tu, tu însuți spune, pe cine iubeşti oare,
Ca să te plângi de alții, o Sorinelul meu? »
Aşa vorbi Smaralda, cu aer de mustrare. (BOLINTINEANU)

Un caz special îl constituie folosirea deasă a verbului *a zice*, la persoana I sau a III-a, astfel că o comunicare este întreruptă de câteva ori în decursul exprimării ei de intercalarea acestui verb. Asemenea construcții sunt neliterare şi de aceea trebuie evitate.

Stăi, *zic*, — Şi mă alăturez de un bătrân, pe bulevard. Iubite domnule, *zic*. Stai te rog ... (SADOVEANU)

Că la teatru mereu ... *Zic*: « are lojă gratis! » « Da *zice* el, la şosea cu bicicleta de două ori pe zi, dimineața şi seara? ». « Tot gratis! » *zic* eu. « Da vara la Sinaia, tot gratis? » *zice* el; « de unde atâta lux? » (CARAGIALE)

De multe ori verbul declarandi poate lipsi, fie în redarea unui dialog întreg:

— Aşa crezi tu, Ionuț?
— Aşa ştiu.
— Iar Măria-sa nu se mai duce la cetate?
— Ba se duce (SADOVEANU)

fie din motive stilistice:

Cum a intrat în clasă, [dascălul] s'a aşezat pe catedră încruntat, a strigat catalogul şi pe urmă:
— Cănuță! (CARAGIALE)

De omorît nu l-a omorît jupânul, că jupânul nu era om aşa de rău ... dar ...
— Unde ai căzut, ticălosule? (CARAGIALE)

Cum ajunse acasă, toți copiii îi ieşiră înainte.
— Tată, mi-e foame! (DELAVRANCEA)

BDD-A10192 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:17 UTC)

Deoarece vorbirea directă reproduce exact cuvintele cuiva, construcţiile sintactice redate în vorbirea directă prezintă modul de exprimare nu al povestitorului, ci al celui citat. De aceea pot apărea într'un text literar formule sintactice cu totul străine felului obişnuit de a scrie al autorului şi normelor limbii literare. Reproducerea unor astfel de formule sintactice serveşte la caracterizarea personajului:

Eu, dom'judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m'a'njurat, şi clondirul cu trei chile mastică prima, care venisem tomn' atunci cu birja de la dom' Marinescu-Bragadiru din piaţă, însă chiar dom' Tomiţa zicea să-l iau în birje. (CARAGIALE)

Vorbirea indirectă. După cum s'a arătat mai sus, în vorbirea indirectă se reproduce comunicarea cuiva făcând-o să fie, din punct de vedere gramatical, o subordonată (completivă) a unui verb regent. Vom analiza acum pe rând cum se redau diferitele feluri de propoziţie.

Propoziţiile pincipale sunt redate în mod diferit după natura lor.

Astfel, propoziţiilor enunţiative din vorbirea directă le corespund propoziţii completive introduse de obicei prin *că*, mai rar prin *cum că*, *precum că* etc.

Toată lumea zicea că el o iubeşte şi că este hotărît a o lua. (C. NEGRUZZI)

Au început a vorbi ele în de ele că spânul de fel nu samănă în partea lor nici la chip nici la bunătate. (CREANGĂ)

Striga în gura mare că crapă de foame. (CREANGĂ)

Cu plecăciune apoi i-arată,
Cum că din suflet s'a bucurat
De întâmplarea cea minunată (ALEXANDRESCU)

Propoziţiile exclamative nu pot fi redate în vorbire indirectă, deoarece legătura sintactică strânsă a vorbirii indirecte nu permite exprimarea lingvistică a caracterului lor afectiv, caracter esenţial al propoziţiilor de acest fel (exprimat, precum ştim, prin intonaţie, interjecţii, pronume şi adverbe exclamative). De exemplu:

Vorbire directă: *Mi-a spus: Uf! Ce cald e!*
Mi-a spus: Cât de frumos lucrează tov. X!
Vorbire indirectă: *Mi-a spus că e cald.*
Mi-a spus că tov. X. lucrează (foarte) frumos[1].

În strânsă legătură cu propoziţiile exclamative sunt cele optative, care exprimă o dorinţă. Nici acestea nu pot fi redate în vorbirea indirectă conservându-şi specificul lor afectiv şi sunt tratate ca propoziţiile enunţiative. Trebuie să distingem în cadrul propoziţiilor optative două categorii diferite: unele sunt în realitate propoziţii condiţionale a căror regentă este neexpri-

[1] Fraza poate fi redată şi cu păstrarea particulei *cât*: *Mi-a spus cât de frumos lucrează tovarăşul X*, dar atunci particula *cât* nu mai are caracter exclamativ, ci pur şi simplu sens cantitativ.

BDD-A10192 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:17 UTC)

mată: *de-ar veni primăvara!*, *Numai dacă n'aş pierde trenul!*, *Numai să nu se supere!* (la toate acestea s'ar putea presupune o regentă de felul lui *ar fi bine*). Acestea nu pot fi redate în vorbirea indirectă decât exprimând regenta presupusă sau introducând un verb cu sensul de «a dori». Frazele de mai sus pot fi exprimate în vorbirea indirectă în felul următor:

Mi-a spus că ar dori să vie primăvara, sau

Mi-a spus că ar fi bine dacă ar veni primăvara;

Mi-a spus că ar dori să nu piardă trenul, sau

Mi-a spus că ar putea ajunge la timp, numai dacă n'ar pierde trenul.

A doua categorie este constituită din propoziţii optative în mod clar independente (în acest caz putându-se subînţelege o condiţională neexprimată):

Cum aş mai pleca la munte! Ce-aş mai cânta! (la acestea se poate presupune o subordonată de felul lui *dacă aş avea posibilitatea*).

În vorbirea indirectă valoarea optativă a acestor propoziţii se poate reda prin păstrarea modului optativ (înlăturându-se particulele introductive *cum, ce... mai)*, deşi formula introducerii unui verb cu sensul «a dori» nu este exclusă. Exemplele de mai sus se pot exprima aşa dar:

Mi-a spus că ar pleca la munte, sau

Mi-a spus că doreşte să plece la munte;

Mi-a spus că ar cânta (cu plăcere) sau (mai bine):

Mi-a spus că ar dori să cânte.

Explicaţia diferenţei de tratament al celor două tipuri este faptul că în centrul oricărei comunicări, în vorbire indirectă, trebuie să existe o completivă care să depindă de verbul regent, completivă provenită dintr'o propoziţie independentă; cel de al doilea tip fiind o propoziţie independentă, poate ea însăşi deveni completivă, în timp ce la primul tip este nevoie de exprimarea propoziţiei regente (neexprimată în vorbire directă) sub formă de completivă.

Propoziţiile h o r t a t i v e, care arată un îndemn, se redau în vorbirea indirectă prin completive introduse prin *să*, adică nu-şi modifică, faţă de exprimarea lor directă, construcţia sintatică:

Vorbirea directă: *Mi-a spus: să te duci la şcoală.*

Vorbire indirectă: *Mi-a spus să mă duc la şcoală.*

Propoziţiile i m p e r a t i v e se află faţă de cele hortative în acelaşi raport ca cele exclamative faţă de enunţiative: propoziţiile imperative au un caracter afectiv care lipseşte propoziţiilor hortative, de aceea ele vor fi redate în vorbirea indirectă la fel ca şi hortativele, fără ca elementul afectiv să poată fi transpus:

Vorbire directă: *Mi-a spus: fii vigilent!*

Vorbire indirectă: *Mi-a spus să fiu vigilent.*

Propoziţiile i n t e r o g a t i v e sunt şi ele de două feluri: la unele, întrebarea se referă la întregul conţinut al propoziţiei (*Ai fost la şcoală?*),

BDD-A10192 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:17 UTC)

la altele numai la un anumit aspect al acestui conţinut; acestea din urmă se introduc prin pronume sau adverbe interogative (*Ce citeşti?* — întrebarea se pune nu asupra faptului de «a citi», ci numai asupra obiectului citirii —, *Unde te duci?* — întrebarea se referă numai la direcţia celui care «se duce» etc.).

În vorbire indirectă sintaxa acestor două feluri de interogative este diferită: primele se introduc prin conjuncţia *dacă*:

Ia să te vedem *dacă* mi-i gâci tu cimilitura aceasta. (CREANGĂ)

A doua categorie nu-şi schimbă în vorbire indirectă construcţia, pronumele sau adverbul interogativ servind de introducere a subordonatei provenite din întrebare:

Nimeni nu o ştia *de unde* este şi *cine* este. (NEGRUZZI)

O prietenă comună m'a întrebat *cum* pot fi atât de lipsită de inimă. (CAMIL PETRESCU)

Propoziţiile subordonate rămân în vorbirea indirectă subordonate şi nu-şi modifică construcţia sintactică:

Mi-a spus că, dacă voi lucra bine, *voi fi evidenţiat.*
Mi-a spus că, deşi mi-am îmbunătăţit munca, *mai am încă multe lipsuri.*
Mi-a spus că nu poate veni, deoarece pleacă în oraş.

Deoarece vorbirea indirectă înseamnă reproducerea vorbelor altuia, autorul este pus dela început într'o situaţie diferită de aceea a vorbitorului ale cărui cuvinte le reproduce. Sintaxa frazelor din vorbirea indirectă reflectă tocmai această situaţie deosebită.

Se pun două serii de probleme: prima, a atitudinii autorului faţă de conţinutul comunicării reproduse; a doua, a transpunerii dela situaţia (în timp, în spaţiu etc.) a vorbitorului la aceea a povestitorului.

În ce priveşte atitudinea, autorul îşi poate însuşi conţinutul comunicării reproduse sau poate avea îndoieli asupra lui. Indoiala se exprimă sintactic prin folosirea modului condiţional:

Zice că s'a dus la munte (fără exprimarea îndoielii);
Zice că s'ar fi dus la munte (cu exprimarea îndoielii);
Zice că a lipsit fiindcă a fost bolnav (fără exprimarea îndoielii);
Zice că a lipsit fiindcă ar fi fost bolnav (cu exprimarea îndoielii);
Zice că omul pe care l-a văzut era înalt (fără exprimarea îndoielii);
Zice că omul pe care l-a văzut ar fi fost înalt (cu exprimarea îndoielii).

În ce priveşte transpunerea situaţiei, schimbările cele mai importante sunt cele privitoare la persoană. Aceasta, deoarece persoana gramaticală caracterizează mai bine raportul dintre persoana care vorbeşte şi persoana care îi redă vorbirea; pe de altă parte, din punct de vedere gramatical, schimbarea persoanei implică atât schimbarea subiectului, cât şi a predicatului, deci a celor mai importante părţi ale propoziţiei.

BDD-A10192 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:17 UTC)

În vorbirea indirectă, persoana gramaticală variază numai în funcție de persoana la care se referă comunicarea făcută în vorbire indirectă, independent de persoana care vorbește și independent de persoana căreia i se adresează:

Tu te lauzi că *ai făcut* armata? că *ai fost* sergent? (SADOVEANU)

(vorbire directă: *Tu spui:* am făcut *armata...*).

Cu plecăciune apoi *i-arată*
Cum că *dorește* supus *să-i fie*
Că totdeauna *el l-a iubit*,
Că pentru *dânsul* vieți o mie
Să le *jertfească e mulțumit* (ALEXANDRESCU)

(vorbire directă: *Îi spune: Doresc să-ți fiu supus, totdeauna te-am iubit...*)

I s'a zis cu vorbă scurtă
Porunca dă ce n'*ascultă* (ANTON PANN)

(vorbire directă: *Îi spune: De ce n'asculți porunca?*).

I-am explicat că, dacă *face* scandal și se află despre întâmplare, eu o să trec drept nebun, dar pe socoreala *ei* are să se râdă ca de o paparudă (CAMIL PETRESCU)

(vorbire directă: *I-am explicat: Dacă* faci *scandal și se află despre întâmplare, eu o să trec drept nebun, dar pe socoteala* ta...).

Și întrebând împăratul cum *petrec ei* și ce *fac*
Îi povestiră slujbașii cum că toată ziua *zac* (ANTON PANN)

(vorbire directă: *Slujbașii i-au spus: Toată ziua zac).*

⁂

Cele de mai sus n'au avut drept scop să epuizeze toate problemele puse de studiul celor două modalități principale de redare a unei comunicări, ci numai pe cele mai importante.

BDD-A10192 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:17 UTC)